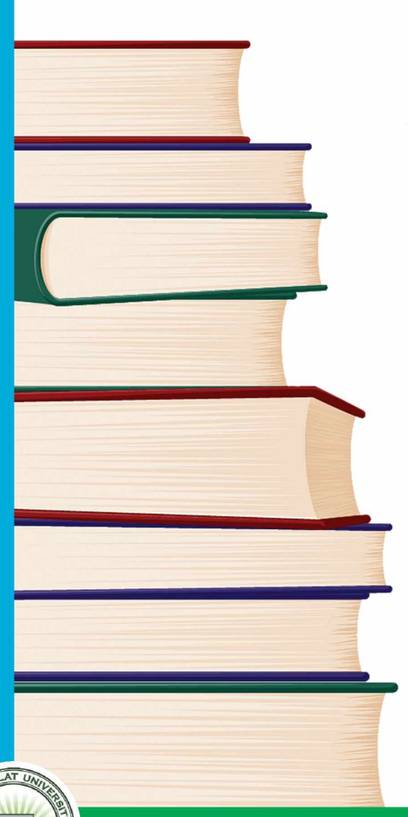
ISSN: 2181-1741 (print)
ISNN: 2181-1725 (online)
2024 / № 5

FILOLOGIK TADQIQOTLAR:
TIL
ADABIYOT
TA'LIM

Philological research:
LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

Филологические исследования:
ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

pholologicalresearch.uz

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 5

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 19.10.2020
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV, iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Amonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Kurbanazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Zaynura Qodirova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 19.10.2020
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)

Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)

Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)

Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)

Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)

Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)

Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нормат Юлдашев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)

Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Бобоназар Муртазаев, ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)

Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)

Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Шоира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Зайнура Кадирова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 19.10.2020
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Amonturdieva, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Zaynura Kadirova, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ЁҚУБОВ ШАРИФ МУҚИМОВИЧ
Шоир қадами етган манзиллар 7

YODGOROV SHAMSIDDIN ABDURAIMOVICH
Diniy matnlarni teolingvistik jihatdan
tadqiq qilish metodologiyasi (Qur'oni Karim misolida) 10

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVICH
Lingvomadaniy kodlarni aniqlashda kult omili
(Surxondaryo teotoponimlari misolida) 14

KURBANAZAROVA NARGIS SHODIYEVNA
Qo'ng'irot etnonimining shajaraviy tarkibiga oid ayrim onomastik tahlillar 17

NADIM MUHAMMAD HUMAYUN
Etnorealiyalarning milliy etnografik leksikada aks etishi
(Afg'oniston o'zbeklari misolida) 20

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Shaxsh nutqi voqelanishida areal ta'sir 23

RAJABOV FERUZ UMARQULOVICH
Folklor onomastikasi va uning terminologiyasi 27

TURDIMURODOV SIROJIDDIN ESHQOBILOVICH
Nom (ot) bildiruvchi evfemik birliklarning ma'no turlari 30

MUMINOVA NILUFAR ABDURAHMONOVNA
"Temurnoma" asaridagi antroponimlarning tarixiy-etimologik qatlamlari 33

ERGASHEVA DILRABO ALLANAZAROVNA
Konsept inson ruhiy holatining ifodalanishida asosiy lingvokognitiv unsur 36

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
O'zbek va tojik tillarida evfemizmlar va ularning sinonim so'zlar bilan aloqasi 39

NE'MATOVA YULDUZ
Ayrim tabiiy-geografik oykonimlarning leksik-semantik xususiyatlari xususida
(Namangan viloyati oykonimlari misolida) 43

MADAMIOVA RA'NO YUSUPBAYEVNA
Qoraqalpog'iston dialektal arealining leksik xususiyatlari 46

AMINI AZIZ AHMAD
Shimoliy Afg'oniston o'zbek shevalarida
dehqonchilik mahsulotlari nomlarining ifodalanishi 50

МУНДАРИЖА

QULTO‘RAYEVA SARVINOZ BAHODIR QIZI
O‘zbek tilshunosligida toponimik tadqiqotlar talqini 52

SARIYEVA ZAMIRA
Structural features of possessive pronouns in indonesian language 56

РАДЖАПОВА НАТАЛЬЯ БАЗАРОВНА
Синтаксис гендерной лексики в русском языке....58

JALILOVA MUXLISA ZAFARJON QIZI
O‘zbek tili Toyloq shevasining leksik qatlamlari 61

ADABIYOTSHUNOSLIK

АТАНИЯЗОВА МУБОРАК АБДУЛЛАЕВНА
Искандар образи Олим Шарафиддинов талқинида....64

АЛИМОВ ПАРДА
Тарихга бир назар....67

BOBOJANOV ALISHER
YULDOSHEV DILMUROD
Tanqid va badiiy ijod: adabiy jarayondagi o‘zaro munosabatlar 72

TA’LIM

RAXMATULLAYEVA SHAXODAT ZIYOTOVNA
OROMOVA NAFOSAT JO‘RAYEVNA
Adabiy ta’limda nazariy ma’lumotlar –
badiiy matn mazmunini anglashning asosiy vositasi sifatida....76

РЎЗИҚУЛ МУСТАФОҚУЛОВ
Профессор Бекпўлат Умурқуловнинг ижодий фаолиятига бир назар 80

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2024; 5
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

TANQID VA BADIIY IJOD: ADABIY JARAYONDAGI O'ZARO MUNOSABATLAR

Bobojanov Alisher,
Qoraqalpoq davlat universiteti o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi

Yuldoshev Dilmurod,
Qarshi davlat universiteti o'zbek tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi

Adabiyot olamida tanqidchi va yozuvchining o'zaro munosabatlari doimo murakkab va qiziqarli bo'lib kelgan. Ushbu ikki rolni to'ldiruvchi shaxslar bir-biriga ham raqib, ham hamkor sifatida qaralishi mumkin. Tanqidchilar, adabiy asarlarni baholashda o'zlarining bilim va tajribalaridan foydalanib, yozuvchilarning ijodini yanada yuksak cho'qqilarga ko'tarishga yordam berishadi. Shu bilan birga, yozuvchilar ham tanqidchilarning fikr-mulohazalarini inobatga olib, o'z mahoratlarini toblashadi. Biroq, bu ikki tomonlama jarayon har doim ham silliq va ziddiyatsiz kechavermaydi. Ba'zan tanqidchilar bilan yozuvchilar o'rtasida kelishmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin, "Ba'zan ayrim yozuvchilar adabiy tanqidchilikka past nazar bilan qarar, tanqidni adabiyotning "dumi" deb atashgacha borib yetar edilar. Hatto "badiiy asar yozish qo'lidan kelmagan odam tanqidchi bo'ladi", degan iboralarni ishlatishar, ba'zan esa yozuvchi do'stlarimiz badiiy asarning o'zida "mening bu asarimni o'qigan hushyor tanqidchi tushunmasligi mumkin" deb o'z asarining mohiyati haqida gapirib ketar, shu yo'l bilan tanqidchi do'stlariga nisbatan ishonchsizligini bildirar edi[1]". Ammo shuni qayd etish kerakki, "…umum ko'lamda, adabiyotning inson oldidagi burchi xususida gap borganda hech bir klassik iste'dodli tanqidchi iste'dodli yozuvchidan pastda ko'rilgan emas.[2]"

Ijodkorlarning tanqidga munosabati turli xil bo'lishi mumkin va bu, asosan, yozuvchining shaxsiy xususiyatlari va ijodiy jarayoniga bog'liq. Ba'zi yozuvchilar tanqidni o'z mahoratlarini oshirish va asarlarini takomillashtirish uchun foydali deb bilishadi. Ular tanqidni ijodiy jarayonning bir qismi sifatida qabul qilishadi va uni o'zlarining yozuvchilik uslubini rivojlantirish uchun ishlatishadi.

Boshqa tomondan, ba'zi yozuvchilar tanqidga sezgir bo'lishlari, uni kamsitish sifatida qabul qilishlari mumkin. Bu holatda, tanqid ularning ijodiy jarayondagi o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. Shuning uchun, tanqidchilar o'z fikrlarini bildirishda ehtiyotkor bo'lishlari va yozuvchilarning his-tuyg'ularini hisobga olishlari muhimdir. Tanqid konstruktiv va maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak, shunda u yozuvchiga o'z ishini yaxshilashda yordam beradi, ularni ruhlantiradi va adabiyotning umumiy sifatini oshirishga hissa qo'shadi.

Yozuvchilar ham tanqidni qabul qilishda ochiq fikrli bo'lishlari va uni o'zlarining ijodiy rivojlanishlariga yordam beradigan vosita sifatida ko'rishlari kerak. Tanqid orqali yozuvchilar o'z asarlarini yangi nuqtai nazardan ko'rib chiqishlari va o'zlarining ijodiy mahoratlarini yanada oshirishlari mumkin. bu esa adabiyotning rivojlanishiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Tanqidchilik tarixi qadim zamonlardan boshlanib, bugungi kunda ham davom etmoqda. Qadimgi Yunoniston va Rimda ham adabiyotga oid fikrlar almashinuvi keng tarqalgan edi. Masalan, Aristotelning «Poetika» asari adabiy tanqidning dastlabki namunalaridan biri hisoblanadi. O'rta asrlarda esa, "…adabiy tanqid ko'proq diniy va axloqiy mezonlar asosida amalga oshirilgan. Zamonaviy davrda esa, tanqidchilik ancha murakkab va ko'p qirrali sohaga aylanib, unda turli nazariy yondashuvlar va metodologiyalar paydo bo'ldi.[3]"

Badiiy ijod ham o'zining rivojlanish bosqichlaridan o'tdi va bugungi kunda juda ko'p turli xil janrlar va uslublarni o'z ichiga oladi. Yozuvchilik, shaxsiy tajriba va kuzatishlarni ijodiy ifoda etishning vositasi sifatida, insoniyatning madaniy va ijtimoiy hayotida muhim o'rin tutadi. Yozuvchilar o'z asarlarida jamiyatning turli qatlamlarini, insoniy munosabatlarni va hayotning murakkabliklarini aks ettirish orqali, o'quvchilarni o'ylashga va hissiyotlarni boshdan kechirishga undaydilar.

Tanqidchi va yozuvchining o'zaro munosabatlari, adabiyotning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tanqidchilar yozuvchilarning asarlarini tahlil qilib, ularning ijodiy izlanishlarini baholash orqali ad-

[1] Matyoqub Qo'shjonov. Ijod saboqlari. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1973. – B. 18-19.

[2] Richards, I.A. Principles of Literary Criticism. Routledge, 1924. pp. 15-45.

[3] Leavis, F.R. The Great Tradition. Chatto & Windus, 1948. pp. 78-102.

abiyotning sifatini oshirishga hissa qo‘shadilar. Yozuvchilar esa tanqidchilarning fikrlarini inobatga olib, o‘z uslublarini takomillashtirish va yangi g‘oyalarni yaratish yo‘lida harakat qiladilar. Shunday qilib, tanqidchi va yozuvchi o‘rtasidagi muloqot, adabiyotning doimiy rivojlanishini ta’minlaydi.

Adabiy tanqid va badiiy ijodning o‘zaro aloqasi haqida fikr yuritishdan oldin, mavzuga oid asosiy adabiyotlar va ularning mualliflarining qarashlarini chuqur o‘rganish zarur. Bu borada turli davrlar kesimida yozilgan adabiyotshunoslik ilmiga oid asarlarda tanqidchilikning rivojlanish tarixi va uning zamonaviy ko‘rinishlari haqida ko‘plab tahliliy fikrlar mavjud.

Birinchi navbatda, Aristotelning “Poetika” asari e’tiborga molikdir. Ushbu asar, adabiy tanqidning ilk namunalaridan biri sifatida, san’at asarlarini tahlil qilishning ilmiy usullarini taklif etadi. Aristotel she’riyat va dramaturgiyaning tabiati va estetik qadriyatlarini o‘rganib, adabiy asarlarni tahlil qilishda muhim mezonlar joriy etgan.

O‘rta asrlarda esa, adabiy tanqid ko‘proq diniy va axloqiy mezonlar asosida amalga oshirilgan. Masalan, Dante Aligyerining “Ilohiy komediya” asarida yozuvchilik va uning ijtimoiy ahamiyati haqida qimmatli fikrlar mavjud. Dante, o‘z asarida inson ruhiyatining chuqur qatlamlarini ochib berish orqali, adabiyotning inson hayotidagi o‘rni va ahamiyatini ta’kidlaydi.

Hozirgi davrda esa, tanqidchilik ancha murakkab va ko‘p qirrali sohaga aylanib, turli nazariy yondashuvlar va metodologiyalar paydo bo‘ldi. Masalan, jahon adabiyotida T.S. Eliotning “Adabiyot va tanqid” asari adabiy tanqidning zamonaviy yondashuvlarini va yozuvchilik san’atining o‘ziga xos xususiyatlarini yoritib beradi. Eliot adabiyotning ijtimoiy va madaniy kontekstdagi o‘rni va ta’sirini tahlil qiladi.

Shuningdek, Roland Barthesning “Yozuvchi va o‘quvchi” asari ham diqqatga sazovordir. Barthes yozuvchi va o‘quvchining o‘zaro munosabatlari va adabiy asar yaratish jarayonidagi ularning rolini o‘rganadi. U yozuvchining ijodiy erkinligi va tanqidchining asarni tahlil qilishdagi obyektivligi haqida muhim mulohazalarni ilgari suradi.

O‘zbek adabiyotida esa bu masala adabiy mahorat va so‘z san’atiga tahliliy yondashuv negizida muayyan darajada tadqiq qilingan. Jumladan, I.Sulton, O.Sharafiddinov, M.Qo‘shjonov, B.Nazarov, B.Akromov, N.Rahimjonov, D.Quronov, I.G‘afurov ilmiy izlanishlari miqyosida umumlashtirish mumkin.

Bu kabi asarlar adabiy tanqid va badiiy ijodning o‘zaro aloqasini chuqurroq tushunish uchun muhim manbalar hisoblanadi. Ularning tahlili, mavzuni yanada to‘liq va xolis yoritishga yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy adabiyotshunoslikda yozilgan yangi tadqiqotlar va maqolalar ham mavzuni yanada boyitishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotda adabiy tanqid va badiiy ijodning o‘zaro aloqasini chuqurroq tushunish va baholash maqsadida bir qator ilmiy metodlar qo‘llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi, adabiyotshunoslik sohasida adabiy tanqid va badiiy ijodning o‘zaro ta’sirini o‘rganish orqali, ularning adabiy jarayondagi rolini aniqroq belgilashdir.

Tadqiqot obyekti turli nazariyalar, jumladan, formalizm, strukturalizm, poststrukturalizm va boshqalar orqali tahlil qilinadi. Ushbu nazariyalar asosida adabiy tanqid va badiiy ijodning o‘zaro munosabatlari va ularning adabiy jarayondagi o‘rni aniqlanadi.

Badiiy ijod o‘zining noyob ifoda uslubi va ijodiy jarayonlari bilan tanilgan. Ushbu san’atning asosiy tamoyillari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Originallik: Badiiy ijodda asl g‘oyalar va yangi perspektivalarni yaratish muhimdir.

2. Ijodiy ifoda: Ijodkorlar o‘z tajriba va kuzatishlarini ijodiy va estetik tarzda ifoda etishlari kerak.

3. Til va stil: Til va stil yozuvchining asarlarida mavzuni qanday ifoda etishini belgilaydi va o‘quvchilarga murojaat qilishning asosiy vositasi hisoblanadi.

4. Mavzu tanlash: Yozuvchilar o‘zlarining asarlarida muhokama qilinadigan mavzularni diqqat bilan tanlashlari kerak.

6. Tadqiqot: Chin ma’noda yaxshi ijodkor bo‘lish ko‘pincha hayot hodisalarini chuqur tadqiq etish va tanlangan mavzuni yaxshi tushunish talab etiladi.

7. Tahrir va qayta ko‘rib chiqish: Ijod jarayoni tahrir va qayta ko‘rib chiqishni ham o‘z ichiga oladi, bu esa asarning sifatini oshirishga yordam beradi.

10. Ijodiy erkinlik: Shoir va yozuvchilar o‘zining ijodiy erkinliklaridan foydalanib, cheklanmagan ifoda uslublarini qo‘llashlari mumkin.

“Ijodkorlik san’ati shaxsiy tajriba va ijodiy ifodaning noyob aralashmasi bo‘lib, har bir yozuvchi o‘zining individual uslubi va yondashuvini rivojlantiradi. Bu tamoyillar, yozuvchilarga o‘zlarining asarlarini yaratishda va o‘quvchilarga ta’sir qilishda yordam beradi.[1]” Badiiy mahorat va ijodiy jarayon har bir yozuvchi uchun noyob va shaxsiy tajriba hisoblanadi. Ushbu jarayon quyidagi asosiy bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

1. G‘oya shakllantirish: Ijod jarayoni g‘oyaning paydo bo‘lishi bilan boshlanadi. Bu g‘oya ilhom, kuzatishlar, tajribalar yoki tadqiqotlar natijasida kelib chiqishi mumkin.

2. Reja tuzish: G‘oyani aniqroq shakllantirish uchun yozuvchi reja tuzadi. Bu reja asarning tuzilishi, mavzulari va belgilangan maqsadlarni o‘z ichiga oladi.

3. Yozish: Reja asosida yozuvchi asosiy matnni yozishga kirishadi. Bu jarayonda yozuvchi o‘z uslubi va yondashuvini qo‘llaydi.

[1] Empson, William. Seven Types of Ambiguity. New Directions, 1930. pp. 58-88.

4. Fikr-mulohaza: Yozuvchi o‘z asarini boshqalarga ko‘rsatib, ularning fikr-mulohazalarini olishi mumkin. Bu jarayon asarning sifatini oshirishga yordam beradi.

Tadqiqot jarayonida o‘tkazilgan keng ko‘lamli tahlillar, tarixiy va madaniy kontekstda o‘rganish, adabiy asarlar tahlili, tahliliy va tanqidiy yondashuvlar, hamda statistik va kvantitativ tahlil natijalari asosida quyidagi muhim kuzatishlar qilindi:

1. Tanqidchilikning rivojlanish tarixi davomida, uning adabiy jarayondagi roli va ahamiyati o‘zgarib turadi. Qadimgi davrlardan boshlab, tanqidchilik adabiyotning sifatini oshirish va yozuvchilarning mahoratini toblashda muhim rol o‘ynagan. Zamonaviy davrda esa, tanqidchilik yanada murakkablashdi va turli nazariy yondashuvlar bilan boyitildi. Bu esa, tanqidchilikning adabiyotdagi o‘rni va ta’sirini yanada kuchaytiradi.

2. Badiiy ijod insoniy tajriba va kuzatishlarni ijodiy ifoda etishning vositasi sifatida, doimo o‘zgarib turadi. Yozuvchilar o‘z asarlarida jamiyatning turli qatlamlarini, insoniy munosabatlarni va hayotning murakkabliklarini aks ettirish orqali, o‘quvchilarni o‘ylashga va hissiyotlarni boshdan kechirishga undaydilar. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ijod jarayoni doimo tanqidchilik ta’sirida rivojlanib, yangi uslublar va g‘oyalarni yaratishga intiladi.

3. Adabiy tanqid va badiiy ijod o‘rtasidagi munosabatlar, adabiyotning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tanqidchilar yozuvchilarning asarlarini tahlil qilib, ularning ijodiy izlanishlarini baholash orqali, adabiyotning sifatini oshirishga hissa qo‘shadilar. Yozuvchilar esa, tanqidchilarning fikrlarini inobatga olib, o‘z uslublarini takomillashtirish va yangi g‘oyalarni yaratish yo‘lida harakat qiladilar. Hozirgi davr tanqidchiligi turli uslublar va yondashuvlar bilan boyitilganligini hisobga olsak, bu uning adabiy jarayonga ta’sirini yanada kuchaytiradi, shu bilan birga tanqidchilik adabiyotning sifatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

4. O‘z navbatida har qanday tadqiqotning o‘z cheklovlari mavjud bo‘lib, ushbu tadqiqot ham bundan mustasno emas. Tadqiqotda foydalanilgan metodologiya va yondashuvlar, mavzuni yanada chuqurroq tahlil qilish uchun kelajakdagi tadqiqotlarda kengaytirilishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar, tanqidchilik va yozuvchilikning adabiyotdagi roli va ahamiyatini yanada aniqroq belgilashga yordam beradi.

5. Shoir va yozuvchilarning ijodiy erkinligi o‘z asarlarida jamiyatning turli qatlamlarini, insoniy munosabatlarni va hayotning murakkabliklarini aks ettirish imkonini beradi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, yozuvchilar tanqidchilarning fikrlarini inobatga olib, o‘z uslublarini takomillashtirish va yangi g‘oyalarni yaratish yo‘lida harakat qiladilar. Bu esa, adabiyotning doimiy rivojlanishini ta’minlaydi.

6. Tadqiqotning kelajakdagi yo‘nalishlari adabiy tanqid va badiiy ijodning adabiyotdagi roli va ahamiyatini yanada aniqroq belgilashga yordam beradi. Kelajakdagi tadqiqotlar, tanqidchilik va yozuvchilikning adabiy jarayondagi ta’sirini yanada chuqurroq tahlil qilish va ularning adabiyotning rivojlanishidagi rolini yanada aniqroq belgilash imkonini beradi.

Mavzuning umumiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, adabiy tanqid va badiiy ijod o‘rtasidagi munosabatlar adabiyotning rivojlanishi va ijodiy jarayonning muhim qismidir. Tanqidchilik tarixi va uning zamonaviy uslublari, adabiyotni tahlil qilishda yangi perspektivalarni ochib berdi va yozuvchilarning ijodiy izlanishlarini rag‘batlantirishga yordam berdi. Shuningdek, bugungi kunda tanqidchilik adabiyotning turli janrlarini va uslublarini, shuningdek, adabiy asarlarning jamiyatdagi roli va ahamiyatini chuqurroq tushunish uchun zarur bo‘lgan murakkab va ko‘p qirrali sohaga aylanib bormoqda. Tanqidchilikning yangi yondashuvlari adabiyotni yanada boyitishda va ijodiy jarayonni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Badiiy mahorat esa har bir ijodkor uchun noyob va shaxsiy tajriba hisoblanadi. Yozuvchilar o‘zlarining asarlarida jamiyatning turli qatlamlarini, insoniy munosabatlarni va hayotning murakkabliklarini aks ettirish orqali, o‘quvchilarni o‘ylashga va hissiyotlarni boshdan kechirishga undaydilar. Natijada, “…adabiy tanqid va badiiy ijod o‘rtasidagi munosabatlar adabiyotning sifatini oshirishda va ijodkorlarning mahoratini toblashda muhim rol o‘ynaydi[1]”. Bu o‘zaro ta’sir, adabiyotning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega va ijodiy jarayonning turli jihatlarini o‘rganishga imkon beradi. Shu bilan birga, zamonaviy tanqidchilikning o‘zgaruvchanligi va yangi uslublari, adabiyotning kelajakdagi rivojlanishiga hissa qo‘shadi va ijodkorlarning mahoratini toblashda davom etadi. Badiiy ijod esa insoniy tajriba va kuzatishlarni ijodiy ifoda etishning vositasi sifatida, doimo o‘zgarib turadi

Adabiy tanqid va badiiy ijodning kelajagi ularning o‘zaro munosabatlari va adabiyotshunoslikdagi o‘zgarishlar bilan chambarchas bog‘liq. Zamonaviy texnologiyalar va media vositalarining rivojlanishi bilan bir qatorda, quyidagi omillar kelajakda adabiy tanqid va badiiy ijodning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin:

– Texnologik tendentsiyalar: Elektron kitoblar, audiokitoblar va onlayn nashrlar kabi yangi formatlar, yozuvchilik va tanqidchilikning kelajakdagi yo‘nalishlarini belgilaydi. Shuningdek, sun’iy intellekt va algoritmik tanqid usullari ham badiiy asarlarni tahlil

[1] Eliot, T.S. The Sacred Wood: Essays on Poetry and Criticism. Methuen, 1920. pp. 112-134.

qilishda yangi imkoniyatlar yaratadi.

– Globalizatsiya: Dunyo bo‘ylab madaniyatlararo almashinuvlar adabiy tanqid va badiiy ijodning global kontekstda rivojlanishiga yordam beradi. Bu turli madaniyatlar va tajribalarni o‘z ichiga olgan adabiy asarlarning yaratilishiga olib keladi.

– Ijtimoiy va madaniy o‘zgarishlar: Jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy o‘zgarishlar, yozuvchilarning ijodiy mavzulari va tanqidchilarning tahlil metodologiyalariga ta’sir ko‘rsatadi.

– Adabiyotshunoslikdagi yangi nazariyalar:

Zamonaviy adabiyotshunoslikda yangi nazariyalar va yondashuvlar paydo bo‘lishi davom etadi, bu esa tanqid va yozuvchilikning kelajakdagi rivojlanishini shakllantiradi.

– O‘quvchi rolining o‘zgarishi: O‘quvchilarning o‘zgaruvchan talablari va kutishlari, yozuvchilarning ijodiy jarayoniga va tanqidchilarning tahliliga ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa o‘rnida aytish lozimki, “…adabiy tanqid va badiiy ijodning kelajagi shubhasiz, ijodiy izlanishlar va adabiyotning jamiyatdagi rolini yanada boyitishga qaratilgan bo‘ladi. Ular adabiyotning sifatini oshirishda va ijodkorlarning mahoratini toblashda muhim rol o‘ynaydi[1]” hamda adabiyotning rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib qoladi, bu ikki hodisaning adabiy jarayondagi ta’sirini yanada chuqurroq tahlil qilish esa adabiyotning rivojlanishidagi rolini yanada aniqroq belgilash imkonini beradi.

Rezyume. Ushbu maqolada adabiy tanqid va badiiy ijodning o‘zaro aloqasi masalalari o‘rganiladi. Tanqidchilikning tarixiy rivojlanishi va ijodkor mahoratining asosiy tamoyillarini tahlil qilgan holda, zamonaviy adabiyotda tanqidchilikning o‘zgaruvchan tabiatini va yozuvchilik jarayoniga ta’siri yoritib beriladi.

Resume. This article examines the relationship between literary criticism and artistic creativity. By examining the historical development of criticism and the fundamental principles of creative craft, the changing nature of criticism in modern literature and its impact on the writing process will be illuminated.

Резюме. В данной статье рассматривается взаимосвязь литературной критики и художественного творчества. Анализируя историческое развитие критики и основные принципы творческого мастерства, будет освещена меняющаяся природа критики в современной литературе и ее влияние на процесс письма.

[1] Gilbert, Sandra M., and Susan Gubar. The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination. Yale University Press, 1979. pp. 145-170.